



МОНГОЛБАНК  
МОНГОЛ УАСЫН ТӨВ БАНК



МОНГОЛЫН ҮНЭТ ЦААСНЫ  
АРИЛЖАА ЭРХЛЭГЧДИЙН  
ХОЛБОО

ӨӨРИЙГӨӨ ЗОХИЦУУЛАХ БАЙГУУЛЛАГА

# ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ БА ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ





Энэхүү гарын авлагыг "Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр"-ийн хүрээнд боловсруулав.

Монголбанкны зөвшөөрөлгүйгээр товхимлыг цахим болон хэвлэмэл байдлаар, бүтнээр, эсхүл хэсэгчлэн хувилах, хэвлэх бусад хэлбэрээр түгээхийг хориглоно.

© Монголбанк

Үнэгүй тараагдана.



## 1.1. Хөрөнгө оруулалтын зорилго, төрөл

Хөрөнгө оруулалт гэдэг нь ашиг олох, хөрөнгөө өсгөх зорилгоор тодорхой нэг хөрөнгөд мөнгөө байршуулахыг хэлнэ. Хөрөнгө оруулагчид зорилгодоо хүрч хөрөнгийнхөө үнэ цэнийг өсгөж, ашиг олох боломж байдаг хэдий ч хөрөнгө оруулалт нь ашиггүй болж, хөрөнгө нь үнэ цэнээ алдах тохиолдол ч цөөнгүй бий.

### Юунд хөрөнгө оруулж болох вэ?

Хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө, банкны хадгаламж зэргээр хөрөнгө оруулалтын олон хувилбар бий. Эдгээр нь бүгд өөр өөрсдийн давуу болон сул талтай.







Зураг 1. Хөрөнгө оруулалтын төрөл, хөрвөх чадвар



**Хөрөнгө оруулалт хийхэд хэр их мөнгө хэрэгтэй вэ?**

Хөрөнгө оруулалт хийхэд шаардлагатай хөрөнгийн доод хэмжээ гэж байхгүй. Жишээлбэл, та 5000 төгрөгтэй бол 100 төгрөгийн үнэтэй 50 хувьцаа авах боломжтой.

**Хүснэгт 1. Зарим нэг хувьцааны үнэ (2020.01.28-ны байдлаар)**

				
Код	MNDL	ADB	HBO	LEND
Нэр	Мандал Даатгал ХК	Ард кредит ББСБ ХК	Хай Би Ойл ХК	ЛэндМН ББСБ ХК
Үнэ	50 төгрөг	79 төгрөг	70 төгрөг	44 төгрөг

**ТАНЫ СОНОРТ:**







Үнэт цаас, хувьцааны талаар ойлголтгүй байсан нь олон хүний хувьд цэнхэр, ягаан тасалбараа будаа, гурил, эсгий гутлаар солиход хүргэжээ. Дахиад тэдний алдааг давтах хэрэггүй. 1992 онд Монгол Улсын 1.1 сая иргэнд 475 улсын үйлдвэрийн газрыг цэнхэр, ягаан тасалбараар эн тэнцүүхэн хувьчилж өгсөн. Гэтэл энэ хөрөнгө Монгол Улсын нийт хүн амын 1 хувьд төвлөрч байна гэвэл та итгэх үү? Үнэндээ бол тийм.

Хувьцааны ашиг тусыг мэддэг хүмүүс хувьцаа цуглуулж, харин мэддэггүй нь сольж, зарж байсан. Ихэнх хүмүүс үнэт цаасны зах зээл гэж юу болох, хувьцаа ямар ашиг тустай болох талаар ойлголтгүйгээсээ болж хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичиг болох цэнхэр, ягаан тасалбараа ашиглаж чадаагүй. Цаашид Эрдэнэс таван толгойн хувьчлал цаасан дээрээс бирж рүү шилжих үед иргэн бүр үнэт цаасны зах зээл, хувьцааны талаар тодорхой ойлголттой болох нь зүйн хэрэг юм.





Уламжлалт хөрөнгө оруулалттай харьцуулахад уламжлалт бус хөрөнгө оруулалт нь дараах шинж чанартай. Үүнд:

-  Хувьцаа, бонд зэрэг уламжлалт хөрөнгө оруулалтаас хамаарах хамаарал багатай байна.
-  Энэ төрлийн хөрөнгө оруулалтын зах зээл дэх өнөөгийн үнэ цэнийг тодорхойлоход хэцүү
-  Хөрвөх чадвар харьцангуй муутай байдаг.
-  Худалдан авах, худалдах арилжааны зардал харьцангуй ихтэй байдаг.
-  Эрсдэл болон өгөөжийг тооцоход хүндрэлтэй байдаг.
-  Хөрөнгө оруулахаасаа өмнө нарийвчилсан шинжилгээ хийх шаардлагатай.

Хөрөнгө оруулалтын олон сонголтуудын нэг талд хамгийн аюулгүй, найдвартай хөрөнгө оруулалт болох Засгийн газрын бонд, хадгаламжийн сертификат, хадгаламжийн данс, нэр хүнд бүхий компанийн бонд, хувьцаа зэрэг багтах бол нөгөө талд, харьцангуй богино хугацаанд их хэмжээний ашиг олох сонирхлыг төрүүлдэг, эрсдэл ихтэй хөрөнгө оруулалтууд багтдаг. Эрсдэл ихтэй хөрөнгө оруулалт их хэмжээний ашиг амладаг ч амжилт олох нь бага бөгөөд хөрөнгө оруулагч хөрөнгийнхөө ихэнх хэсгийг, тэр ч байтугай бүгдийг алдаж болох магадлалтай. Эрсдэл өндөртэй хувьцаа, бонд, зарим төрлийн үл хөдлөх хөрөнгүүд, үнэт чулуу, үнэт металл, цуглуулга, бараа таваар, опцион зэрэг нь хөрөнгө оруулалтын энэ төрөлд хамаардаг.

### Хүснэгт 2. Хөрөнгө оруулалтын хэлбэр (өгөөж, эрсдэл, хөрвөх чадвар)

	Хөрөнгө оруулалтын хэлбэрүүд	Аюулгүй байдал	Эрсдэл	Ашиг/Өгөөж	Өсөлт	Хөрвөх чадвар
Уламжлалт хөрөнгө оруулалт	Энгийн хувьцаа	Дунд	Дунд	Дунд	Их	Дунд
	Давуу эрхтэй хувьцаа	Дунд	Дунд	Их	Дунд	Дунд
	Компанийн бонд	Дунд	Дунд	Их	Бага	Дунд
	Засгийн газрын бонд	Өндөр	Бага	Бага	Бага	Сайн
	Хамтын сан	Дунд	Дунд	Дунд	Дунд	Дунд
	Үл хөдлөх хөрөнгө	Дунд	Дунд	Дунд	Дунд	Муу



	Хөрөнгө оруулалтын хэлбэрүүд	Аюулгүй байдал	Эрсдэл	Ашиг/Өгөөж	Өсөлт	Хөрвөх чадвар
Уламжлалт бус хөрөнгө оруулалт	Опцион	Бага	Их	тодорхойгүй	Бага	Дунд
	Таваар	Бага	Их	тодорхойгүй	Бага	Дунд
	Деривативууд	Бага	Их	тодорхойгүй	Бага	Дунд
	Үнэт металл, үнэт эдлэл	Бага	Их	тодорхойгүй	Бага	Муу

Хүснэгтээс харахад уламжлалт хөрөнгө оруулалтын эрсдэл харьцангуй бага байх бол уламжлалт бус хөрөнгө оруулалт нь эрсдэл ихтэй байна. Эрсдлийн хэмжээнээс хамаарч өгөөжийн хэмжээ тодорхойлогдож байна.

**ЭРСДЭЛ БА ӨГӨӨЖ**



**Эрсдэлгүй хөрөнгө оруулалт:**

Богино, дунд хугацаанд ашиг болон эрсдэл харьцангуй бага байх хөрөнгө оруулалт

**Эрсдэлтэй хөрөнгө оруулалт:**

Богино хугацаанд их хэмжээний ашиг олох сонирхлыг тэрүүлдэг, өндөр эрсдэл дагуулдаг хөрөнгө оруулалт

**Эрсдэл өгөөж хоёр эерэг хамааралтай**

*Зураг 2. Эрсдэл өгөөжийн хамаарал*

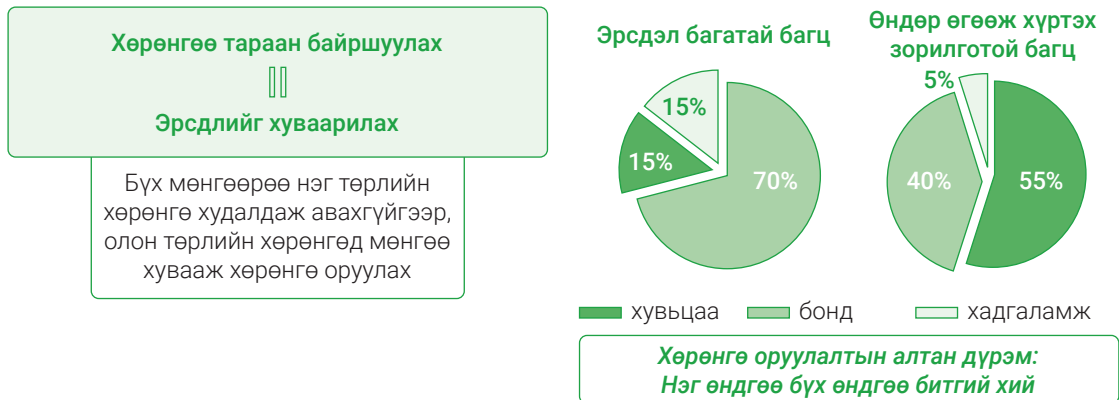


## 1.2. Хөрөнгө оруулалтын эрсдэл ба өгөөж

Хөрөнгө оруулагч бүрийн эцсийн зорилго нь ашиг олох явдал байдаг. Зарим хүмүүс өндөр эрсдэлтэйгээр их ашиг олохыг хүсдэг бол зарим нь эрсдэл багатайгаар тогтмол ашиг олохыг эрмэлздэг. Иймд юунд хөрөнгө оруулахаа шийдэхдээ хөрөнгө оруулалтын зорилго, эрсдэл даах чадварт нийцүүлэх хэрэгтэй.

Эрсдэл даах чадвар нь хувь хүний онцлогоос шалтгаалан хүн бүрт өөр өөр байдаг. Тухайн хүний нас, санхүүгийн чадвар, эрхэлдэг ажил, одоогийн орлогын хэмжээ, цаашид орлого олох чадвар зэрэг олон хүчин зүйл хөрөнгө оруулалтын эрсдэл даах чадварыг тодорхойлдог. Жишээлбэл, дөнгөж ажлын гараагаа эхэлж буй өсөх ирээдүйтэй залуу хүн эрсдэлтэй хөрөнгө оруулалт хийхэд алдагдал хүлээсэн ч цаашид хөрөнгөө нөхөх, өсгөх хангалттай хугацаа бий. Тийм учраас эрсдэл даах чадвар өндөр байна.

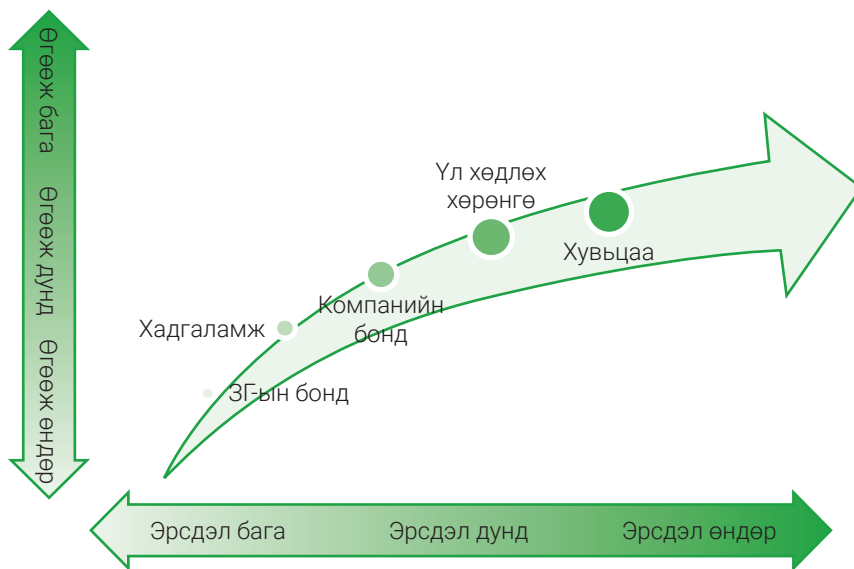
Орлогын олон эх үүсвэртэй хүн эрсдэлтэй хөрөнгө оруулалт хийгээд хөрөнгийн үнэ цэнээ алдсан ч бусад хөрөнгөөрөө амьдралаа авч явах боломжтой тул эрсдэл даах чадвар бас өндөр байна. Харин орлогын ганц эх үүсвэртэй, хурааж хуримтлуулсан хөрөнгөөрөө амьдарч буй хүмүүс бүх хөрөнгөө эрсдэлтэй хөрөнгөд байршуулах нь зөв шийдвэр биш. Учир нь хөрөнгийн үнэ цэнэ буурах тусам тухайн хүний ирээдүйд амьдралаа авч явах орлого нь багасаж байгаа учраас хамгийн эрсдэл багатай хөрөнгө оруулалтын хувилбарт дийлэнх хөрөнгөө байршуулах нь зүйтэй.



Зураг 3. Хөрөнгө оруулагчийн хэв шинжээс хамаарсан багц бүрдүүлэлтийн жишээ



Ихэвчлэн тухайн хүний нас залуу, хөрөнгө бэл их, орлогын олон эх үүсвэртэй, орлого нь тогтмол, санхүүгийн хэрэгцээ /тухайлбал, хүүхдүүдийн сургууль цэцэрлэгийн төлбөр гэх мэт/ бага байх тусмаа эрсдэл даах чадвар өндөр байна. Эсрэгээр нас өндөр, хөрөнгө хуримтлал багатай, санхүүгийн хэрэгцээ ихтэй, тогтмол орлого бага байх тусмаа эрсдэл даах чадвар бага буюу аль болох болгоомжтой хөрөнгө оруулалт хийх нь зүйтэй юм.



Зураг 4. Хөрөнгө оруулалтын төрөл, тэдгээрийн эрсдэл ба өгөөжийн ерөнхий түвшин

Гэхдээ та хувьцаа, бонд, хадгаламж, үл хөдлөх хөрөнгө зэргээр өөр, олон төрлийн хөрөнгүүдэд хөрөнгөө тараан байршуулах замаар хөрөнгө оруулалтын эрсдлийг бууруулж болно. Хөрөнгө оруулалтын нэг алтан дүрэм бол "бүх өндгөө нэг сагсанд битгий хий" бөгөөд хөрөнгөө тараан байршуулах нь эрсдлээс сэргийлэх хамгийн зөв алхам юм.





Хөрөнгөө тараан байршуулах гэдэг нь бүх мөнгөөрөө нэг төрлийн хөрөнгө худалдаж авахгүйгээр, олон төрлийн хөрөнгөд мөнгөө хувааж хөрөнгө оруулахыг хэлдэг. Жишээлбэл, та хувьцаа худалдаж авах гэж байгаа бол бүх мөнгөөрөө нэг компанийн хувьцаа авснаас өөр өөр салбарт үйл ажиллагаа явуулдаг хэд хэдэн компанийн хувьцаа худалдаж авахыг тараан байршуулалт гэдэг. Ингэснээр нэг компанийн хувьцааны үнэ буурах үед нөгөө компанийнх өсөх байдлаар таны нийт хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнэ огцом унах эрсдэл буурна.

Хөрөнгө оруулагчид ийнхүү хөрөнгө оруулалтын эрсдлээ тараан байршуулж, өгөөжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор хэд хэдэн төрлийн хөрөнгөөс бүрдэх хөрөнгө оруулалтын багц үүсгэж болно. Багцад орох хөрөнгө оруулалтын төрөл болон хэмжээг сонгохдоо хувь хүний эрсдэл хүлээх чадвар, хүсэж буй өгөөжийн түвшин, хөрөнгө оруулалтын хугацаа зэрэг хүчин зүйлийг харгалзан дараах зурагт үзүүлсэн байдлаар үүсгэж болно.

Хөрөнгө оруулах компани сонгохдоо хамгийн түрүүнд тус компанийн үйл ажиллагаа явуулж буй салбар, зах зээл өсөж томрох боломжтой эсэх, тухайн компанийн өрсөлдөгчид нь зах зээлд хэр хүчтэй байр суурьтай компаниуд байдаг, тухайн компани өсөж томрох боломж байгаа эсэх, компанийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээ нь ирээдүйд хэр их эрэлттэй байх, улмаар орлогоо нэмэгдүүлэх боломж байгаа эсэх, компанийн удирдлагууд нь хэр туршлагатай, засаглал сайтай, зах зээлээ мэддэг хүмүүс байгаа, одоогийн орлого, ашгийн түвшин ямар байгаа зэрэг суурь хүчин зүйлүүдийг мэдэж судлахаас эхлэх нь зүйтэй юм. Мэргэжлийн бус хүний зөвлөгөө, ам дамжсан яриан дээр үндэслэж хөрөнгө оруулах нь мөрийтэй тоглохтой адил гэдгийг анхаарч болгоомжлох нь зүйтэй.

Дээр дурдсан хүчин зүйлүүдийг судлахаас гадна, Санхүүгийн зохицуулах хорооноос хөрөнгө оруулалтын зөвлөх үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрөл авсан компаниудад хандан зөвлөгөө авч үйлчлүүлэх боломжтой билээ.



### 1.3. Хувьцааны хөрөнгө оруулалт



Хувьцаа нь компанийн тодорхой хэсгийг эзэмших эрх юм. Жишээлбэл, та нийт 10,000 ширхэг хувьцаатай компанийн 100 ширхэг хувьцааг эзэмшдэг гэвэл тэр компанийн 1%-н эзэн гэсэн үг.

Хувьцаанд хөрөнгө оруулах нь дараах давуу талуудтай. Үүнд:

 Хувьцааны үнэ цэнэ өсөх.

Таны авсан хувьцаа анх худалдаж авсан үнээсээ өсөх боломжтой.

 Ногдол ашиг хүртэх.

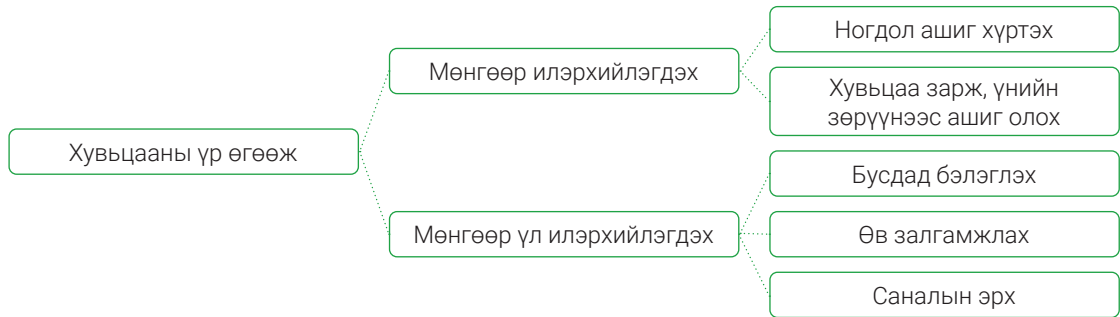
Ногдол ашиг гэдэг нь компани тухайн жилд олсон ашгаа хувьцаа эзэмшигчиддээ тараахыг хэлдэг. Компани ашгаа тараахын оронд шинэ тоног төхөөрөмж худалдаж авах, үйлдвэрлэлээ өргөтгөх зэргээр дотооддоо ашиглаж болох тул компани жил бүр ногдол ашиг тараахгүй байж болно.

 Хөрвөх чадвар сайн.

Танд бэлэн мөнгө хэрэгтэй болсон үед хувьцаагаа худалдаад түргэн бэлэн мөнгөтэй болох боломжтой ч зарим компанийн хувьцаа түргэн, зарим нь удаан зарагддаг гэдгийг анхаараарай.

 Саналын эрх.

Та эзэмшиж буй хувьцааныхаа тоотой тэнцүү хэмжээгээр компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хуралд санал өгч, Төлөөлөн Удирдах Зөвлөл /удирдлагад хяналт тавих зөвлөл/-ийг сонгох эрхтэй.



Зураг 5. Хувьцааны үр өгөөж

### ТАНЫ МЭДЛЭГТ:

Хөгжилтэй орнуудын хүн амын 45-80 % нь хувьцааны талаар мэдлэгтэй. Харин манай улсын хувьд хүн амын 12 орчим хувь нь л хувьцааны талаар ойлголттой байна .

### Хувьцаанд хөрөнгө оруулах нь дараах сул талуудтай. Үүнд:

#### Хөрөнгө үнэ цэнээ алдах

Хувьцааны үнэ цэнэ өсөж буурах байнгын хэлбэлзэлтэй байдаг. Хэрэв компанийн үйл ажиллагаа муудвал, компанийн хувьцааны үнэ цэнэ буурна. Хамгийн муугаар бодоход, компани дампуурвал тухайн компанийн бусдад төлөх өр төлбөрийг бүрэн төлсний дараа үлдсэн хөрөнгийг хувьцаа эзэмшигчид хувааж авдаг. Тиймээс анх хийсэн хөрөнгө оруулалт бүрэн үнэгүйдэх ч тохиолдол гарч болно.

#### Удаан хугацааны хүлээлт

Ихэнх хувьцаа удаан хугацаанд өгөөжөө өгдөг тул ашиг хүртэхийн тулд заримдаа хувьцаагаа хэдэн жил хадгалах хэрэгтэй болдог. Иргэд ногдол ашгаас мөнгө хүртэх сонирхолтой байдаг ч хэрвээ компани алдагдалтай ажиллавал ногдол ашиг тараахгүй нь тодорхой. Нөгөөтэйгүүр компани ашигтай ажилласан ч “ногдол ашгийн бодлого”-оор олсон ашгаа дахин хөрөнгө оруулалт хийх боломжтой. Энэ үед ногдол ашиг хүртэхгүй хэдий ч, хөрөнгө оруулалтаар дамжиж компанийн үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүний сав баглаа, маркетинг зэрэг нь сайжирснаар хувьцааны үнийн өсөлт бий болж зарах замаар анх авсан үнийн зөрүүнээс ашиг олох боломжтой.

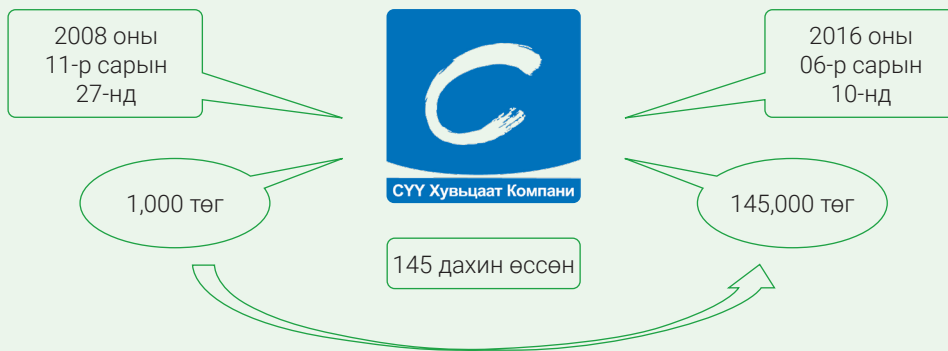
Мэргэжлийн үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөлгүй этгээдийн зөвлөгөө, ам дамжсан яриан дээр үндэслэж хөрөнгө оруулах нь өндөр эрсдэлтэйг анхаараарай.



### ТАНЫ МЭДЛЭГТ:

"Сүү" ХК-ийн хувьцаа 2008 оны 11-р сарын 27-ны өдөр 1000 төгрөгийн үнэтэй байсан бол 2016 оны 06-р сарын 10-ны өдөр 145,000 төгрөгөөр үнэлэгдэж 8 жилийн хугацаанд 145 дахин өссөн байна. Уг хувьцааны жил тутмын өгөөж нь ойролцоогоор 86 орчим хувь байсан байна. Энэ нь банкны хадгаламжийн хүүнээс даруй 5-6 дахин их аж. "Сүү" ХК 2008 оноос үйлдвэрийн шинэ шугам ашиглалтад оруулж хүчин чадал, бүтээгдэхүүнийхээ нэр төрлийг нэмснээр хувьцааных нь ханш ийнхүү өссөн. Нөгөөтэйгүүр, хувьцааны үнэ хэт өндөр болох нь тухайн хувьцааг худалдаж авах идэвхийг бууруулдаг. Тиймээс хувьцааны арилжааны идэвхийг нэмэгдүүлэхийн тулд хувьцааг хуваах арга хэмжээ авах боломжтой ба "Сүү" ХК 2016 онд 145,000 төгрөг болоод байсан нэгж хувьцааг 1000 хувааж, нэг хувьцааны үнийг 145 төгрөг болгосон. Энэ үед хувьцаа эзэмшигчдийн багцад тооны өөрчлөлт орж байгаа ч, чанарын өөрчлөлт гарахгүй юм. Үүний дараа 145 төгрөг болсон хувьцааны арилжааны идэвх нэмэгдэж, 2020 онд 210 төгрөг болж үргэлжлэн өссөн. Хувьцаагаар хэрхэн мөнгө хийж болохыг энэхүү жишээ харуулж байна. Гэхдээ энд анхааруулж тэмдэглэхэд хувьцаатай болмогц мөнгө асгарах юм шиг ойлгож болохгүй. Ашиг их бол эрсдэл их байдаг ба хувьцааны үнэ тогтмол өсөхгүй, зарим үед буурч байдаг.

### "СҮҮ" ХК-ийн хувьцаа





### Энгийн хувьцаа

Зах зээл дээр нийтэд санал болгож байгаа, саналын эрхтэй хувьцааг энгийн хувьцаа гэнэ. Хувьцаа бол компанийн дүрмийн сан буюу өөрийн хөрөнгийг бүрдүүлдэг санхүүгийн хэрэгсэл юм. Хувьцаа эзэмшигч нь хувьцаагаа бусдад худалдах боломжтой байдаг. Хувьцааг худалдах үнэ нь худалдан авагчийн хувьцаанд төлөхөд бэлэн байгаа үнээр тодорхойлогддог. Компанийн ирээдүйн борлуулалтын орлого, ашиг, өргөжилт, эсвэл нэгдэлт, бусад хүчин зүйлс нь хувьцааны үнийг өсгөх эсвэл бууруулах шалтгаан болно.

Ногдол ашгийг компанийн цэвэр ашгаас төлдөг бөгөөд компанийн төлөөлөн удирдах зөвлөл(ТУЗ)-өөс хуваарилах ногдол ашгийн хэмжээг баталдаг. Ногдол ашиг бол хувьцаа эзэмшигчдийн хувьд оруулсан хөрөнгө оруулалтаасаа хүртэж буй өгөөж юм.

### Хүснэгт 3. Энгийн болон давуу эрхийн хувьцааны ялгаа

Энгийн хувьцаа	Давуу эрхийн хувьцаа
Хувь нийлүүлэгчдийн хуралд оролцож санал өгөх эрхтэй.	Хувь нийлүүлэгчдийн хуралд оролцож санал өгөх эрхгүй.
Ногдол ашиг олгохоор шийдвэрлэсэн тохиолдолд авна.	Тогтмол хэмжээний ногдол ашиг олгоно.
Давуу эрхийн хувьцааны ногдол ашиг тараасны дараагийн ээлжинд ногдол ашгаа авна.	Эхний ээлжинд ногдол ашиг авна.
Ногдол ашиг олгоогүй үед компани нөхөн олгох үүрэг хүлээхгүй.	Олгоогүй ногдол ашиг компанийн хувьд өр хэлбэрээр бүртгэгдэх учир заавал нөхөн олгоно.
Компани дампуурснаас хөрөнгө хуваарилах тохиолдолд зээлдүүлэгчид, давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчдийн дараа авна.	Компани дампуурснаас хөрөнгө хуваарилах тохиолдолд зээлдүүлэгчийн дараа, энгийн хувьцаа эзэмшигчийн өмнө хөрөнгөө авна.
Компанийн үйл ажиллагааны ашиг алдагдал нь ногдол ашиг авах эсэхэд шууд нөлөөлнө.	Компанийн үйл ажиллагааны ашиг алдагдал бараг нөлөөлдөггүй. Учир нь ногдол ашгаа тогтмол авах нөхцөлтэй.
Хувьцааны ханшийн өсөлт бууралт хувьцаа эзэмшигчдийн орлогод шууд нөлөөлнө.	Энгийн хувьцааны ханшийн өөрчлөлт давуу эрхийн хувьцаа эзэмшигчдэд нөлөөлөхгүй.



### Давуу эрхийн хувьцаа

Та энгийн хувьцаа худалдан авахын оронд давуу эрхийн хувьцаа худалдан авч болно. Давуу эрхийн хувьцаа бол энгийн хувьцаа эзэмшигчдэд ногдол ашиг олгохоос өмнө ногдол ашиг хүртэх эрхийг эзэмшигчдээ олгодог хувьцааны нэг төрөл юм. Энэ нь хөрөнгө оруулагчдын давуу эрхийн хувьцааг сонирхдог нэг чухал зүйл.

Давуу эрхийн хувьцаа нь энгийн хувьцаа (хувьцаа эзэмшигчийн хувьд өмчлөгч) болон компанийн бонд (бонд эзэмшигчийн хувьд зээлдүүлэгч)-ын хоорондох хөрөнгө оруулалтыг төлөөлдөг учраас "холимог шинжтэй хөрөнгө оруулалт" гэж нэрлэдэг. Компанийн бондтой харьцуулахад давуу эрхийн хувьцааны өгөөж бондын өгөөжөөс ихэвчлэн бага байдаг бол энгийн хувьцаатай харьцуулахад илүү найдвартай хөрөнгө оруулалт болдог. Учир нь энгийн хувьцааны хөрөнгө оруулалтаас илүү тогтвортой орлого санал болгодог. Мөн ногдол ашгийн орлогод татварын хөнгөлөлт эдлэх боломжтой учраас компаниуд давуу эрхийн хувьцаа худалдан авдаг байна.

### ТАНЫ МЭДЛЭГТ:

УИХ-ын 2010 оны 39-р тогтоол, 2012 оны 18-р тогтоол болон Засгийн газрын 2011 оны 3-р сарын 31-ний өдрийн 98-р тогтоол, 2012 оны 4-р сарын 11-ний өдрийн 116-р тогтоолын дагуу "Эрдэнэс Тавантолгой" ХК-ийн нийт хувьцааны 20 хүртэлх хувийг 2012 оны 4-р сарын 11-нээс өмнө төрсөн, иргэний шинэчилсэн бүртгэлд хамрагдсан Монгол Улсын иргэдэд үнэ төлбөргүй эзэмшүүлэхээр болсон. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын 2.7 сая иргэн Эрдэнэс Тавантолгой ХК-ийн хувьцаанаас тус бүр 1072 ширхгийг эзэмших эрхтэй.

Таны эзэмшиж буй "Эрдэнэс Тавантолгой" ХК-ийн 1072 ширхэг хувьцаа нь энгийн хувьцаа юм. Харин "Хүний хөгжлийн сангийн тухай" хуульд зааснаар иргэн бүр "Эрдэнэс МГЛ" компанийн нэг ширхэг давуу эрхийн хувьцааг эзэмшинэ. Энэхүү үйл ажиллагааг Монгол Улсын засгийн газрын 2012 оны 06-р сарын 25-ны өдрийн 218 дугаар тогтоолоор баталгаажуулсан. Уг тогтоолоор хүн ам, өрхийн бүртгэлд бүртгэгдсэн, иргэний харьяаллын зөрчилгүй иргэн бүр нэг ширхэг давуу эрхийн хувьцааг үнэ төлбөргүй эзэмших эрхтэй. Харин давуу эрхийн хувьцааг худалдах, арилжих, бэлэглэх, барьцаалах, өв залгамжлах нь хуулиар хориотой. Мөн тухайн хүн нас барсан, Монгол Улсын харьяатаас гарсан тохиолдолд давуу эрхийн хувьцаа эзэмших эрх нь дуусгавар болно.



Та аливаа хувьцаанд хөрөнгө оруулалт хийхээсээ өмнө хувьцааны арилжааны мэдээлэлтэй танилцаж, хувьцаатай холбоотой зохих ёсны судалгааг хийвэл зохино.

#### Хүснэгт 4. Хувьцааны арилжааны дэлгэрэнгүй мэдээ

Симбол	Үнэт цаасны нэр	Ширхэг	Үнийн дүн	Нээлт	Дээд	Доод	Хаалт	Зах зээлийн үнэлгээ	Авах	Зарах	Арилжаа
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
BAN	Багануур	145	130 500.00	900.00	910.00	890.00	910.00	18 876 924 000.00	870.00	934.00	Энгийн

Эх сурвалж. Монголын хөрөнгийн бирж, 2020 оны 3-р сарын 24-ний өдрийн арилжаа

#### Тайлбар:

1. МХБ-д бүртгэлтэй Багануур ХК-ийн хувьцааны латин үсгээр илэрхийлэгдсэн код;
2. Үнэт цаас гаргаж арилжаалсан компанийн нэр;
3. Тухайн өдөр арилжаалагдсан хувьцааны тоо;
4. Арилжаалагдсан хувьцааны тоог нэгж хувьцааны хаалтын ханшаар үржүүлсэн дүн буюу тухайн өдөр арилжаалагдсан хувьцааны нийт үнийн дүн;
5. Тухайн өдрийн арилжааны нээлтийн ханш. Энэхүү ханш арилжааны өдөр бүр Улаанбаатарын цагаар 09:40-10:00 цагийн хооронд тогтдог;
6. Тухайн өдрийн арилжааны дээд ханш. Өөрөөр хэлбэл, тухайн өдрийн нэгж хувьцааны хамгийн өндөр үнэтэй захиалга 930 төгрөгөөр хэрэгжсэн;
7. Тухайн өдрийн арилжааны доод ханш. Өөрөөр хэлбэл, тухайн өдрийн нэгж хувьцааны хамгийн бага үнэтэй захиалга 880 төгрөгөөр хэрэгжсэн;
8. Тухайн өдрийн арилжааны хаалтын ханш. Энэхүү ханш арилжааны өдөр бүр Улаанбаатарын цагаар 13:00-13:05 цагийн хооронд тогтдог;
9. Бүртгэлтэй хувьцааны тоог нэгж хувьцааны хаалтын ханшаар үржүүлсэн дүн буюу 2020 оны 3-р сарын 24-ний өдрийн байдлаарх Багануур ХК-ийн үнэлгээ;
10. Тухайн өдрийн арилжаагаар худалдан авахаар захиалга өгсөн нэгж хувьцааны үнэ;
11. Тухайн өдрийн арилжаагаар худалдахаар захиалга өгсөн нэгж хувьцааны үнэ;
12. Хөрөнгийн бирж дээрх арилжаа энгийн болон багцын гэсэн 2 төрөлтэй. Хувьцааны арилжаа ердийн горимын дагуу явагдсаныг илэрхийлж буй энгийн арилжаа.



Үнэт цаасанд хэчнээн хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийх шийдвэр гаргахдаа дараах төрлийн мэдээллийн эх үүсвэрүүдийг ашиглаж болно. Үүнд:

Мэдээлэл хаанаас авах вэ?

**1. Интернет**

Монголын хөрөнгийн биржийн сайт (www.mse.mn)  
Монголын үнэт цаасны биржийн сайт (www.msx.mn)

Үнэт цаасны үнэ ханш, арилжааны дэлгэрэнгүй мэдээлэл болон үнэт цаас гаргагчтай холбоотой мэдээллийг

**2. Сонин хэвлэл, мэдээллийн хөтөлбөр**

Өдөр тутмын сонин хэвлэл, эдийн засаг, санхүүгийн чиглэлийн сэтгүүлүүд болон санхүүгийн нэвтрүүлэг

Зах зээлийн төлөв байдал, салбарын мэдээлэл, улс төр, нийгмийн байдлын талаар мэдээллийг

**3. Засгийн газрын тайлан хэвлэл**

Монгол банк, Санхүүгийн зохицуулах хорооны тайлан

Хөрөнгө оруулагчид шаардагдах мэдээллийг

**4. Компанийн тайлан**

Хөрөнгийн биржийн цахим хуудас, компанийн цахим хуудсанд нийтлэгдсэн тайлан

Компанийн ашиг, орлого, хөрөнгө, өр төлбөр, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ гэх мэт.

Мэдээлэл бол амжилттай хөрөнгө оруулалтын хоёр дахь хагас

Зураг 6. Үнэт цаасны талаарх мэдээллийн эх сурвалжууд

**ТАНЫ МЭДЛЭГТ:**

Үнэт цаас, хувьцааны талаар ойлголтгүй байсан нь олон хүний хувьд цэнхэр, ягаан тасалбараа будаа, гурил, эсгий гутлаар солиход хүргэжээ. Дахиад тэдний алдааг давтах хэрэггүй. 1992 онд Монгол Улсын 1.1 сая иргэнд 475 улсын үйлдвэрийн газрыг цэнхэр, ягаан тасалбараар эн тэнцүүхэн хувьчилж өгсөн. Гэтэл энэ хөрөнгө Монгол Улсын нийт хүн амын 1 хувь хүрэхгүй хүний гарт төвлөрч байна гэвэл та итгэх үү? Үнэндээ бол тийм.

Хувьцааны ашиг тусыг мэддэг хүмүүс хувьцаа цуглуулж, харин мэддэггүй нь сольж, зарж үгүй хийсэн. Ерээд онд ийм л юм болсон. Ихэнх хүмүүс үнэт цаасны зах зээл гэж юу болох, хувьцаа ямар ашиг тустай болох талаар ойлголтгүйгээсээ болж хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичиг болох цэнхэр, ягаан тасалбараа ашиглаж чадаагүй. Иймээс үнэт цаасны зах зээл, хувьцааны талаар ойлголттой болох хэрэгтэй.








## 1.4. Бонд буюу өрийн хэрэгслийн хөрөнгө оруулалт






Бонд гэж бусдад зээл олгосныг баталгаажуулсан үнэт цаас юм. Өөрөөр хэлбэл, та компанийн эсвэл Засгийн газрын бонд худалдаж авсан бол та компани, Засгийн газарт мөнгөө зээлүүлсэн гэсэн үг.

Таны мөнгийг зээлснийхээ төлөө бонд гаргагч нь тогтмол хүү төлөх ба заасан хугацааны дараа анх зээлсэн мөнгөө /нэрлэсэн үнэ гэх/ эргүүлэн төлөх зарчимтай. Жишээлбэл, та 100,000 төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй, жилд 5%-ийн хүүтэй 10 жилийн хугацаатай Засгийн газрын бонд худалдаж авсан гэвэл жил бүр 5000 төгрөгийн хүү, 10 жилийн дараа анх зээлсэн 100,000 төгрөгөө эргүүлэн авна гэсэн үг. Гэхдээ богино хугацаатай бондууд ихэвчлэн хямдруулсан үнээр гардаг. Ингэхдээ жилийн 5%-ийн хүүтэй 1 жилийн хугацаатай Засгийн газрын үнэт цаасыг хямдруулсан үнээр гаргана гэвэл анх 95,238 төгрөгөөр арилжаалж, хугацааны төгсгөлд 100,000 төгрөгийг байршуулна гэсэн үг.

### Бондын давуу тал?

-  Хугацаа тутамд тогтмол хүүгээр төлбөр төлөгдөж, тогтмол орлого олох зарчимтай.
-  Засгийн газрын бонд нь хамгийн эрсдэл багатай.
-  Компанийн бонд нь хувьцаатай харьцуулбал эрсдэл багатай, учир нь компани дампуурах тохиолдолд мөнгөө тэргүүн ээлжид нэхэмжлэх эрхтэй.

### Бондын сул тал?

-  Эрсдэл бага байгаагийн хирээр ашиг нь бага. Компани маш өндөр ашигтай ажилласан ч тогтсон хэмжээгээр хүү төлнө.
-  Компанид хувь эзэмшихгүй.
-  Зөвхөн анх заасан хугацаанд эзэмшинэ.



### Бондыг хэн гаргах вэ?

Бондыг Засгийн газар болон компаниуд гаргаж худалддаг. Аль ч улсын засгийн газар санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авах зорилгоор бонд гаргаж болно. Тодорхой хэмжээний мөнгийг хүүтэйгээр эргүүлэн төлөхөөр Засгийн газраас бичгээр гаргасан баталгааг засгийн газрын бонд гэнэ. Өрийн бичиг гэдэг нь тодорхой хугацааны дараа үндсэн төлбөр болон хүүг мөнгөн эсвэл тодорхой эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхийн хэлбэрээр эргүүлэн төлөх үүргийг гэрчилсэн өрийн үнэт цаас юм.

Өөрийн эзэмшлийг бусадтай хуваалцах сонирхолгүй, хүү төлөх чадвартай компаниуд бонд гаргадаг. Компанийн бонд нь тодорхой хүүтэй эргүүлэн төлөхийг амласан өрийн бичиг юм. Компанийн бондыг гаргасан хугацаанаас нь хамааруулж, богино (5 хүртэл жил), дунд (5-15 жил), урт хугацааны (15-аас дээш) гэж ангилж болно.

### Хүснэгт 5. Хувьцаа бондын ялгаа

Хувьцаа	Бонд
Компани гаргадаг.	Засгийн газар, компани гаргадаг.
Эргүүлж төлөх нөхцөлгүй хөрөнгө оруулалт. Гэхдээ бусдад зарж болно.	Тодорхой хугацааны дараа эргүүлж төлнө. Хугацаа дуусахаас өмнө бусдад зарж болно.
Эзэмшигч нь хувь эзэмшилдээ оногдох ногдол ашиг авна.	Эзэмшигч нь зээлсэн дүн буюу өөрөөр хэлбэл нэрлэсэн үнээс тооцож хүү авна.
Хувьцааны ногдол ашиг компанийн ашигт ажиллагаанаас хамаарах тул тогтмол биш байж болно.	Компанийн ашиг алдагдлаас үл хамааран анх тогтоосон хүүг тогтмол дүнгээр авна.
Хөрвөх чадвар сайтай. Хоёрдогч зах зээл дээр арилжаалагддаг.	Хөрвөх чадвар хувьцаанаас сул. Гэхдээ хүссэн үедээ хоёрдогч зах зээл дээр арилжиж болно.
Компани оршин тогтнох бүх л хугацаанд хүчин төгөлдөр.	Зээлийн хугацаанд хүчин төгөлдөр.
Компани дампуурвал хувьцаа эзэмшигчид өөрт ногдох хөрөнгийг компанийн бүх өр төлбөр, зээлийг барагдуулж дууссаны дараа авна.	Компани дампуурвал зээл олгогчид өөрийн зээлдүүлсэн хөрөнгийг хүүгийн хамт хамгийн түрүүнд авна.
Үнийн өөрчлөлт их.	Үнийн өөрчлөлт бага.
Ашиг өндөр бөгөөд эрсдэл их.	Ашиг бага бөгөөд эрсдэл бага.






### • ТАНЫ МЭДЛЭГТ: •

Монголын анхны өрийн бичиг “Бага болзоот”-ыг 100 ам.долларын нэрлэсэн үнэтэй, жилийн 6 хувийн хүүтэй, олноо өргөгдсөний арван нэгдүгээр оны арван сарын хорин хүртэл хугацаагаар гаргаж байжээ. 1950 онд Сангийн яамнаас урьд гаргагдсан бүх зээллэгээ нэгтгэн 20 жилийн хугацаатай нэг бүр нь 100 төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй 800000 ширхэг өрийн бичгийг гаргасан байдаг. Монгол Улс зах зээлийн харилцаанд шилжсэнээс хойших хугацаанд Засгийн газраас хэд хэдэн удаа өрийн үнэт цаас гаргаж дотоод болон олон улсын зах зээл дээр арилжаалсан байна. Үүнд: Хөгжлийн банкны Евро бонд, Засгийн газрын Чингис бонд, Самурай бонд гэх мэт.

Бонд нь гаргах болон төлбөр хийх нөхцөл, хөрвөх боломж, эрсдэлийн түвшин гэх зэрэг янз бүрийн онцлог шинжээсээ хамаарч олон төрөл байна. Тухайлбал, хөрвөх бонд, индексжүүлсэн бонд, хөвөгч хүүтэй бонд, хүүгүй бонд, орлогын бонд, евро бонд гэх мэтээр ангилж болно.

### **Засгийн газрын үнэт цаасны төрлүүд**

Засгийн газрын бондыг УИХ-аас зөвшөөрсний үндсэн дээр Сангийн яам гаргадаг. Засгийн газрын бондын арилжаа нь 2015 оны 2 сарын 18-ны өдөр батлагдсан “Өрийн удирдлагын тухай” хуулиар зохицуулагддаг. Засгийн газрын бондыг гаргахад дараах шаардлагуудыг хангасан байх ёстой. Үүнд:

-  Тухайн жилийн төсвийн хуульд тусгасан байх;
-  Гаргах үнэт цаасны үнийн дүн нь энэ хуульд заасны дагуу тухайн төсвийн жилийн зээллэгийн дээд хэмжээнд нийцсэн байх;
-  Стратегийн баримт бичигт нийцсэн байх шаардлагатай



Засгийн газар нь төсвийн түр зуурын дутагдлыг нөхөх, төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх, төсвийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дараах төрлийн үнэт цаасыг гарган гадаад, дотоод, мөнгөний болон хөрөнгийн зах дээр арилжаалдаг. Үүнд:

1. Засгийн газрын вексель. Засгийн газраас гаргасан хуанлийн нэг жил ба түүнээс богино хугацаатай өрийн бичиг. Энэхүү вексельд төлбөрийн хугацаа болтол хүү төлдөггүй.
2. Засгийн газрын дунд хугацааны өрийн бичиг. Засгийн газраас гаргасан хуанлийн нэг жилээс дээш, 10 жилээс доош хугацаатай өрийн бичиг. Энэ нь засгийн газрын вексельтэй харьцуулахад өндөр хүү төлдөг. Хүүг 6 сар тутамд төлдөг.
3. Засгийн газрын бонд. Засгийн газраас гаргасан 10-30 жилийн хугацаатай өрийн бичиг. Сангийн вексель болон нот-той харьцуулахад өндөр хүүтэй. Хүүг 6 сар тутамд төлдөг. Үнэ нь хугацаанаас хамаардаг.
4. Орон нутгийн бонд. Орон нутгийн засаг захиргаанаас гаргасан өрийн бичиг. Энэ төрлийн бондыг улсын болон орон нутгийн чанартай үйл ажиллагаа, сургууль эмнэлэг, зам гүүр г.м төслүүдийг санхүүжүүлэхээр гаргадаг. Онцлог нь: Энэ төрлийн бондын хүү нь орон нутгийн татвараас чөлөөлдөг.






Зураг 7. Засгийн газрын бонд худалдан авах үйл явц

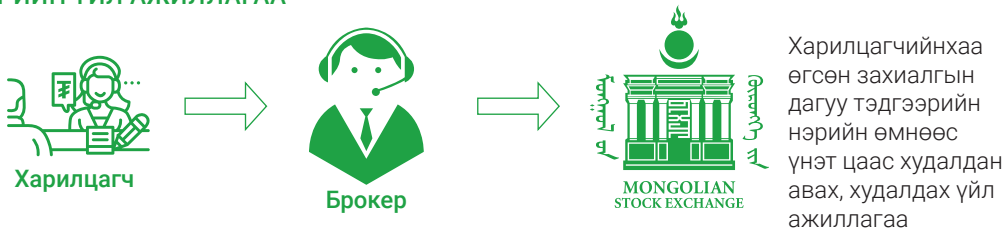


## 1.5. Үнэт цаасны арилжаанд хэрхэн оролцох вэ?

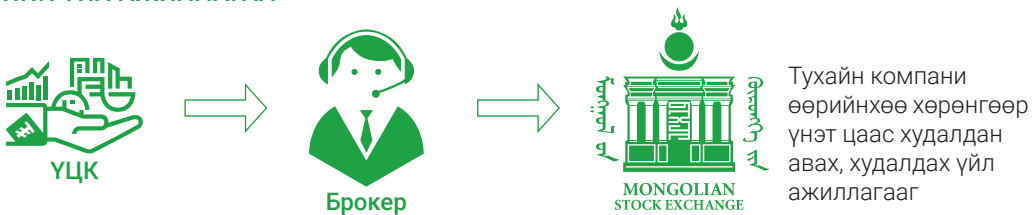
Монголын хөрөнгийн бирж дээр ажлын өдөр бүр өглөө 10:00-13:00 цагийн хооронд үнэт цаасны арилжаа явагддаг бөгөөд та хувьцаа, бонд худалдан авах, худалдах замаар энэхүү арилжаанд оролцох боломжтой. Үнэт цаасны арилжаанд оролцохын тулд та:

-  Үнэт цаасны арилжаанд зуучлах үүрэг бүхий үнэт цаасны компани /брокер/-д хандан үнэт цаасны арилжааны дансаа нээлгэсэн байх шаардлагатай.
-  Данс нээлгэсний дараа брокерын компанидаа үнэт цаас худалдах эсвэл худалдаж авах захиалгаа өгнө.
-  Брокер нь таны өгсөн захиалгыг хөрөнгийн биржийн арилжааны системд оруулдаг. Таны захиалгатай үнэ ханш болон тоо хэмжээний хувьд нийцэх захиалга байвал таны захиалга биелэгдэж хэлцэл хийгдэх ба нийцэх захиалга байхгүй тохиолдолд захиалгын санд хадгалагдаж биелэгдэх хүртэл тодорхой хугацаанд хүлээнэ.

### БРОКЕРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА



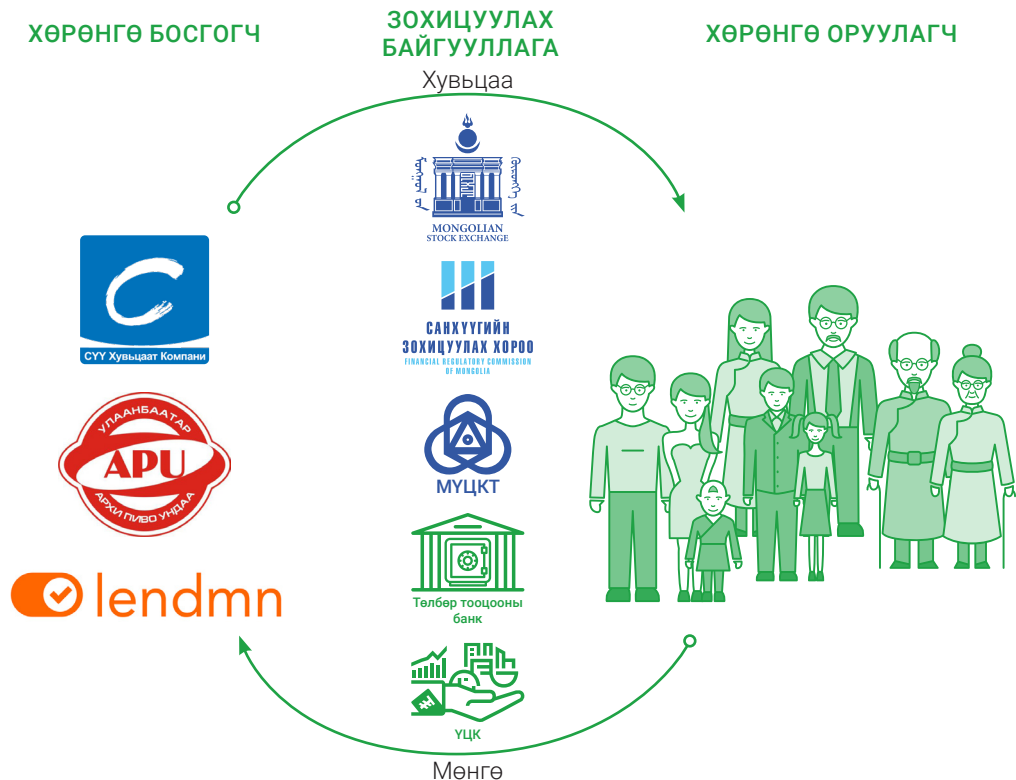
### ДИЛЕРИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА



Зураг 8. Брокер болон дилерийн үйл ажиллагаа



Үнэт цаасны компани тус бүрийн харилцагчдад үйлчлэх нөхцөл, тухайлбал үйлчилгээний шимтгэл хураамж, арилжаанд онлайнаар алсаас ордог эсэх, арилжаанд идэвхтэй оролцдог эсэх зэрэг нь харилцан адилгүй байдаг тул үнэт цаасны компанийн сонгохдоо үйлчилгээний нөхцөлийг харьцуулан судлах зайлшгүй шаардлагатай юм. Та үнэт цаасны компаниудын дэлгэрэнгүй мэдээллийг Монголын хөрөнгийн биржийн цахим хуудас болох [www.mse.mn](http://www.mse.mn) хаягийн “Гишүүн компаниуд” хэсгээс авах боломжтой.



Зураг 9. Хөнгөрийн зах зээлийн мэргэжлийн оролцогчид



## ЗОХИЦУУЛАГЧ БАЙГУУЛЛАГУУД



### Монголын Үнэт Цаасны Арилжаа Эрхлэгчдийн Холбоо

Монголын үнэт цаасны арилжаа эрхлэгчдийн холбоо нь 1995 онд үүсгэн байгуулагдаж өнөөг хүртэл үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэн 2015 онд Санхүүгийн зохицуулах хорооноос хүлээн зөвшөөрөгдсөн Монголын үнэт цаасны зах зээл дэх анхны Өөрийгөө зохицуулах байгууллага /ӨЗБ/ болж үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Өөрийгөө зохицуулах байгууллага гэдэг нь төрийн зарим чиг үүргийг хэрэгжүүлэх ба өөрийн гишүүн байгууллага болон хөрөнгийн зах зээлийн мэргэжилтнүүдэд мэргэжлийн ёс зүй болон үйлчилгээний хэм хэмжээг тогтоож, түүнийг хэвшүүлэхэд чиглэдэг. Ингэснээр Холбоо нь мэргэжлийн оролцоог бий болгож хөрөнгийн зах зээл дэх итгэлийг бий болгон хөрөнгийн зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг хангах болно.

Холбоо нь нийт 58 гишүүн байгууллагатай бөгөөд үүнд ҮЦК, ХОМК, МХБ, ҮЦТХТ, АТТ, Кастодион банкууд орно.



### Монголын Хөрөнгийн Бирж

Монголын хөрөнгийн бирж (МХБ) нь 1991 онд, чөлөөт зах зээлийн эдийн засагт шилжсэнээс хойш улсын хөрөнгийг хувьчлах зорилгоор байгуулагдсан. МХБ нь 100 хувь төрийн өмчит байгууллага бөгөөд Сангийн яам нь Засгийн газрын өмчлөх эрхийг хэрэгжүүлдэг. Тиймээс МХБ-ийн удирдлагыг Сангийн яамнаас томилж, Сангийн яаманд тайлагнадаг. МХБ нь Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн дагуу СЗХ-оос олгосон үнэт цаасны арилжаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл бүхий зах зээлийн оролцогчоор зохицуулагддаг.



### **Монголын Үнэт Цаасны Клирингийн төв**

Монголын үнэт цаасны арилжаа эрхлэх төв (МҮЦКТ) нь Үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн тооцоо, тооцоо, тооцооны компанийг 2015 онд өөрчлөн зохион байгуулах тухай Засгийн газрын 1447 тоот тогтоолоор 2016 онд бие даасан клиринг, төлбөр тооцооны байгууллага хэлбэрээр байгуулагдсан. МҮЦКТ нь 100 хувь төрийн мэдэлд байдаг тул МҮЦКТ нь -ийн удирдлагыг Сангийн яамнаас томилж, Сангийн яаманд тайлагнадаг. МҮЦКТ нь СЗХ-оос Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн дагуу тусгай зөвшөөрөл бүхий зах зээлийн оролцогчоор зохицуулагддаг.

МҮЦКТ нь үнэт цаасны арилжаа, төлбөр тооцоог Монголбанкны бодит цагийн нийт төлбөр тооцооны системээр явуулдаг. Монголбанкны төлбөр тооцооны системийг ашигладаг тул дангаараа дотоодын арилжаагаар хийгдсэн улсын өрийн үнэт цаасыг бус зөвхөн олон нийтэд гаргасан корпорацийн өрийн үнэт цаасыг барагдуулах үүрэгтэй.



### **Үнэт Цаасны Төвлөрсөн Хадгаламжийн Төв**

Засгийн газрын 2003 оны 72 дугаар тогтоолоор үнэт цаасны өмчлөх эрхийн бүртгэлийг бүртгэх, үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламж, үнэт цаасны төлбөр тооцоо хийх зорилгоор Сангийн яамны дэргэд Монголын үнэт цаасны төлбөр тооцоо, төвлөрсөн хадгаламжийн төвийг байгуулсан. ҮЦТХТ нь 100% төрийн өмчит бөгөөд үүнтэй холбогдуулан ҮЦТХТ-ын удирдлагыг Сангийн яамнаас томилж, Сангийн яаманд тайлагнадаг. ҮЦТХТ нь СЗХ-оос Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн дагуу тусгай зөвшөөрөл бүхий зах зээлийн оролцогчоор зохицуулагддаг.



### **Үнэт цаасны бирж**

Хувийн үнэт цаасны бирж болох Монголын үнэт цаасны бирж (MSX) нь 2015 оны 5-р сард байгуулагдсан бөгөөд Санхүүгийн Зохицуулах Хорооны 2015 оны 7-р сарын 312 тоот тогтоолоор үнэт цаасны зах зээл дээр зохицуулалттай бирж ажиллуулах тусгай зөвшөөрөл авсан. MSX-ийн арилжааны системийг Nasdaq Inc компани хангаж байгаа бөгөөд 2019 оны байдлаар 14 үнэт цаасны компаниудын арилжаа эрхэлдэг.





### **Үнэ цаасны компани**

Үнэт цаасны компани гэдэг нь Харилцагч буюу Иргэд, ААН-үүдэд Хөрөнгийн бирж дээрээс хувьцаа, бонд худалдан авахад зуучилдаг мэргэжлийн байгууллага юм. Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа Үнэт цаасны компаниуд Брокер, Дилер, Андеррайтер болон Хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрөлтэй байдаг.

### **Брокерийн үйлчилгээ**

Харилцагчийн нэрийн өмнөөс, түүний захиалгын дагуу үнэт цаас худалдах, худалдан авах үйл ажиллагаа юм.

### **Дилерийн үйл ажиллагаа**

Өөрийн нэрийн өмнөөс өөрийн хөрөнгөөр үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах үйл ажиллагаа

### **Андеррайтерийн үйл ажиллагаа**

Үнэт цаас гаргагчийн үнэт цаасыг олон нийтэд санал болгон гаргахад мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаа


### **Хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйлчилгээ**

Үнэт цаас гаргагчийн нийтэд танилцуулагдсан мэдээлэлд үндэслэн судалгаа, шинжилгээг гүйцэтгэх, харилцагчид үнэт цаасыг худалдах, худалдан авах үнэ, нөхцөл, хугацааны талаар мэргэжлийн зөвлөгөөг

### **Үнэт цаасны дансаа хэрхэн нээх вэ?**

Баримт бичиг /Иргэн/ + данс нээсний төлбөр + дансны гэрээ (үнэт цаас болон эскроу)

 Иргэний үнэмлэх

 Хүүхэд бол төрсний гэрчилгээ болон эцэг эхийн аль нэгний иргэний үнэмлэх





 Гадаад иргэн бол гадаад паспорт /эзэмшигчийн гарын үсэг болон паспортын хүчинтэй хугацаа бүхий хуудаснуудын хуулбар/

### **Үнэт цаасны арилжаанд хэрхэн орох вэ?**

Заавал брокерын компаниар зуучлуулах шаардлагатай.





### Үнэт цаасны зах зээлд хөл тавихад анхаарах зүйлс

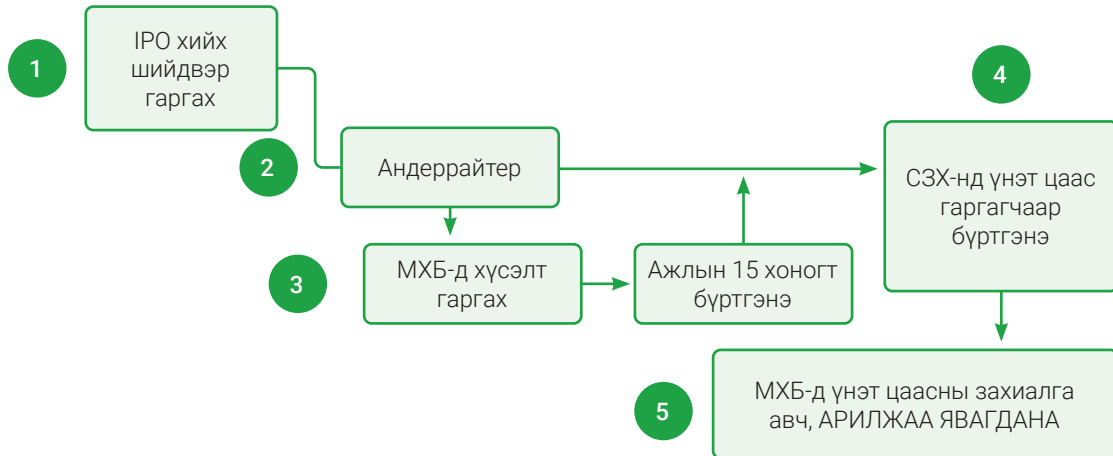
-  Шинэ мэдлэг, мэдээллээр өөрийгөө үргэлж цэнэглэ – Хөрөнгө оруулалтын үндсэн зорилго нь өгөөж хүртэх хэдий ч мөнгө олохын төлөө бүү яар.
-  Тэвчээртэй, тууштай бай – Алдагдал хүлээх үедээ болон ашиг олох үедээ сэтгэлзүйгээ зөв удирд.
-  Алдагдал хүлээсэн бол шалтгааныг нь олж, гаргасан алдаанаасаа суралц – хөрөнгө оруулалтын багцаа тухай бүр шинэчил.
-  Өөрийн хэрэглээнээс илүү гарсан мөнгөөр арилжаанд оролц – Хэзээ ч бүү зээл авч хөрөнгө оруулалт хий.



### Initial Public Offering- Анхдагч зах зээлийн арилжаа /IPO/

-  Энэ нь үнэт цаас гаргах үйл ажиллагаа нь хөрөнгө хуримтлуулах, хөрөнгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх зорилгыг агуулж байдаг.
-  Мөн үнэт цаас гаргагчаас үнэт цаасны арилжаа эрхлэх байгууллагаар дамжуулан Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тогтоосон журмын дагуу үнэт цаасаа 50-иас дээш тооны этгээдэд санал болгож хувьцаагаа биржээр дамжуулж нээлттэй худалдахаа мэдэгдэхийг хэлнэ.

Хороонд бүртгүүлээгүй аливаа үнэт цаасыг нийтэд санал болгон сурталчлах, үнэт цаасны зах зээлд арилжихыг хориглоно.



## ХУВЬЦААТ КОМПАНИ БАЙХЫН ДАВУУ ТАЛУУД





<p><b>ХӨРӨНГӨ БОСГОХ</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li> Хүссэн үедээ хямд өртөгтэй, урт хугацаат санхүүгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх боломжтой.</li> <li> Зээл авснаас илүү хэмжээний капитал хуримтлуулах боломжтой</li> </ul>
<p><b>КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛ САЙЖРАХ</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li> Нэр хүнд өснө</li> <li> КЗ-ын сайн тогттолцоо бүрдэнэ.</li> <li> Чадварлаг боловсон хүчин, сайн менежментийн баг бүрдүүлэх боломжтой.</li> </ul>
<p><b>БУСАД</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li> Зах зээлийн үнэ цэнэ бодитой тодорхойлогдоно.</li> <li> Гадаадын зах зээлээс санхүүжилт татах боломжтой.</li> <li> Бонд гаргахад нөхцлөө өөрөө тодорхойлно</li> </ul>



## “ЭРДЭНЭС-ТАВАНТОЛГОЙ” ХК-НЫ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2012 оны ЗГ-ын 181-р тогтоолоор “Эрдэнэс-Тавантолгой” ХК-ийн нийт хувьцаанаас 2012 оны дөрөвдүгээр сарын 11-ээс өмнө төрсөн Монгол улсын иргэдэд эзэмшүүлэхээс гадна ААН-үүдэд худалдахаар заасан.

Нийт 15 тэрбум ширхэг хувьцаатай. Үүнээс:

-  Төр 85.2%-12,8 тэрбум ширхэг
-  Иргэд 14,75%-2,2 тэрбум ширхэг
-  ААН 0,05%-7,6 сая ширхэг
-  Нэгж хувьцааны нэрлэсэн үнэ 933 төгрөг

### **Хувьцаагаа зарж болох уу? 933 төг**

Хариулт: Засгийн газрын 2012 оны 181 дүгээр тогтоол

“Эрдэнэс-Таван толгой” ХК-ийн хоёр дахь зах зээлийн арилжаа эхлэх хүртэл хугацаанд хувьцааг саналын эрхгүй, аливаа хэлбэрээр захиран зарцуулахгүй байх нөхцөлтэйгөөр иргэд, ААН-д эзэмшүүлсэн тул болохгүй. Хөрөнгийн биржийн арилжаа эхэлсэн тохиолдолд зарах боломжтой.

Нас барсан иргэдийн хувьцааг яах вэ?

Хариулт: Засгийн газрын 2012 оны 181 дүгээр тогтоолын дагуу хараахан энэхүү боломж олгогдоогүй байгаа.

### **Ногдол ашиг авч болох уу?**

Хариулт: Цэвэр ашигтай ажилласан тохиолдолд л ногдол ашиг тарааж болохыг хуулиар заасан байдаг. Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар өмнөх жилийн үйл ажиллагааг дүгнэж, ногдол ашиг тараах эсэх шийдвэрийг гаргана.



## ХӨРӨНГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН АЧ ХОЛБОГДОЛ

### **Эдийн засгийн тогтвортой байдлыг дэмжих**

Хөрөнгийн зах зээл хөгжсөнөөр дэд бүтэц, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх замаар макро болон микро эдийн засаг, нийгмийн суурь үзүүлэлтүүдийн тогтвортой байдлыг хангахад эерэг нөлөө үзүүлдэг.

### **Санхүүгийн зах зээлд өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлж, хөгжих боломжийг бүрдүүлнэ**

Санхүүгийн зах зээлд хөрөнгийн зах зээлийн эзлэх байр суурь нэмэгдсэнээр санхүүжилтийн эх үүсвэрийн өртөг буюу банкны хүү буурдаг. Түүнчлэн компаниуд хөрөнгийн зах зээлээс эх үүсвэр татсанаар урт хугацаанд хөгжих боломжоо нээдэг ба ингэснээр үндэсний хэмжээний томоохон корпорациудын суурийг бий болгодог.

### **Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, хуримтлалыг нэмэгдүүлэх**

Хөрөнгийн зах зээлээр дамжин хийгдэх хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт нь улс орнуудын Засгийн газарт болон компаниудад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж, санхүүгийн зуучлалыг нэмэгдүүлснээр эргээд хуримтлал бий болгох боломжийг бүрдүүлдэг.

### **Хөрөнгийг зохистой хуваарилах**

Хөрөнгийн зах зээл хөгжсөнөөр хөрөнгийн зохистой хуваарилалтыг дэмждэг бөгөөд үнэт цаасны үнэ ханшийн өөрчлөлт нь тухайн бизнесийн салбар болон байгууллагад хөрөнгийн урсгалыг бий болгож байдаг.

### **Эрсдлийн тараан байршуулах**

Хөрөнгө оруулагчдад эрсдэлд суурилсан өгөөжийг байнга санал болгож байдаг бөгөөд хөрөнгөө үр ашигтай байршуулах, эрсдлээ удирдах боломжийг олгож байдаг.

### **Компанид сайн засаглал, ил тод байдлыг бий болгох**

Компаниудын нягтлан бодох бүртгэл, санхүүгийн тайлагналыг ил тод болгож, компанийн үйл ажиллагаа, удирдлагад сайн засаглалыг төлөвшүүлдэг.



## 1.6. Үл хөдлөх хөрөнгөнд хөрөнгө оруулах нь

Ерөнхийдөө инфляцын эсрэг сайн хамгаалалт болдог учир хөрөнгө оруулагчид үл хөдлөх хөрөнгөд хөрөнгө оруулдаг. Үл хөдлөх хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтыг шууд ба шууд бус гэж ангилдаг.

Шууд хөрөнгө оруулалт нь орон сууц, газар, зуслан, ашиг олох зорилготой хөрөнгөд оруулах хөрөнгө оруулалт. Орон байр бол нэгдүгээрт, амьдрах зориулалттай, хоёрдугаарт, инфляцын эсрэг хамгаалалт хийх боломжтой, орлого олох зорилготой байдаг.

Харин зуслангийн байр бол эрүүл агаарт гарч, тав тухтай амрахыг хүссэн хүмүүст тохиромжтой хөрөнгө оруулалт. Ер нь хоёр дахь орон байраа худалдан авах боломжтой болсон хүмүүс нэг бол зуслан, нөгөө бол түрээслүүлэх орон сууц гэсэн сонголттой тулгарч байдаг байна.

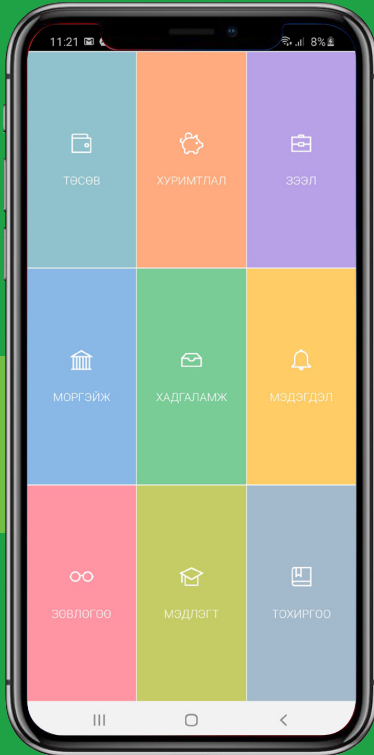
Арилжааны ашиг олох зорилготой хөрөнгө оруулалтад түрээсэлж ашиг олох зорилготой газар, барилга, байгууламж хамаарна. Үүнд: орон сууц, зочид буудал, оффис, дэлгүүр болон бусад бүх төрлийн арилжааны зориулалттай байгууламж орно.

Газрын хөрөнгө оруулалтын тухайд үргэлж мөнгөний урсгал бий болгохгүй гэдгийг санах хэрэгтэй. Ихэнх хөрөнгө оруулагчид газрыг хувааж, ашиглах зорилгоор худалдан авдаг. Харин арилжааны зориулалттай худалдан авах нь ихээхэн эрсдэл дагуулдаг. Тухайлбал, цэвэр, бохир ус болон бусад үйлчилгээ явуулах боломжийг бодолцох хэрэгтэй. Шууд бус хөрөнгө оруулалт нь хязгаарлагдмал нөхөрлөл, үл хөдлөх хөрөнгийн синдикат, үл хөдлөх хөрөнгө оруулалтын итгэлцлийн сан, моргейж, моргейжийн санд оруулах хөрөнгө оруулалт болно. Ерөнхийдөө, илүү чадвартай хөрөнгө оруулагчид л моргейж болон бусад өрийн гэрээг худалдан авдаг. Эдгээр хөрөнгө оруулалт өндөр өгөөжтэйн хэрээр эрсдэл ихтэй.



*Хүснэгт 6. Үл хөдлөх хөрөнгөд хөрөнгө оруулахын давуу болон сул тал*

Давуу тал	Сул тал
Инфляцын эсрэг хамгаалалт хийх боломжтой.	Хөрвөх чадвар муутай байдаг.
Хязгаарлагдмал санхүүгийн хариуцлага хүлээдэг.	Хөрөнгийн үнэ цэнэ буурч болзошгүй.
Удирдлагын хувьд сэтгэл зовох асуудал бага байдаг.	Эрсдлийг тараан байршуулах боломж дутагдалтай.
Санхүүгийн хөшүүрэг болно.	Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт хязгаарлагдмал.
Валютын ханшийн эрсдлээс хамгаалалт хийх боломжтой.	Урт хугацаанд элэгдэлд орох нь элбэг.



Төсөвчин



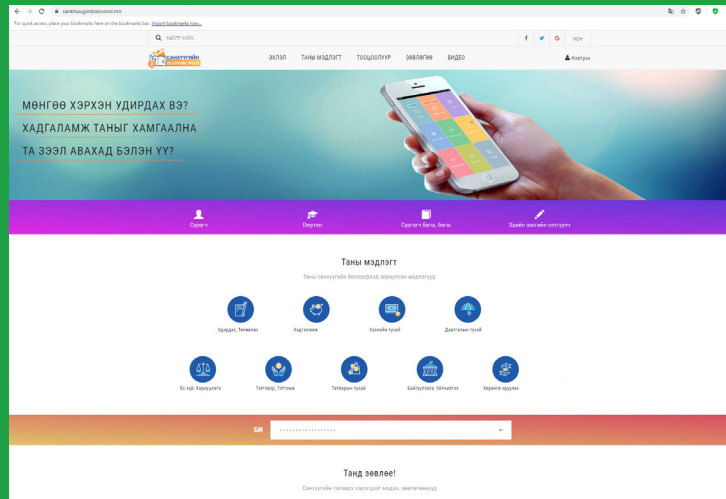
on GooglePlay



on App Store

Энэхүү аапликейшн нь өөртөө хуримтлал тооцоологч, хадгалагч, зээл тооцоологч, ипотек, төсөвлөгч зэрэг тооцоолууруудыг багтаасан.

[www.sankhuugiiinbolovсрол.mn](http://www.sankhuugiiinbolovсрол.mn)



- /mongolbank.mn
- /Санхүүгийн боловсрол
- /@mongolbank\_mn
- www.mongolbank.mn
- /Mongolbankmn
- info@mongolbank.mn
- 11 310081